

Agnija Antanoviča

Sabiedrības viedokļa ietekme uz sieviešu politisko pārstāvniecību: Latvijas gadījums pasaules situācijas kontekstā

Impact of public opinion on political representation of women: Analysis of Latvia's case in the context of global situation

Abstract

Women's political representation is influenced by a number of different factors, including those belonging to political, socio-economic and cultural realms. The study analyses one of these factors – public opinion, which researchers classify into a group of cultural factors. While almost half of the world's population believes that men are better political leaders than women, the median proportion of women in national parliaments in August 2020 on average is 25%. This suggests that women's political representation may be related to low public support for women in politics. At the same time, although Latvian society in long-term prefers men in politics, there has been a rapid increase in the proportion of women in Latvian Parliament since elections of the 13th *Saeima*.

The aim of the study is to establish whether the situation in Latvia resembles the general global and European Union tendencies, and if not, to identify the factors influencing the increase in the proportion of women in the *Saeima*.

The study concludes that in the context of the world and the European Union, there is a correlation between public opinion on women in politics and the proportion of women in national parliaments. The case of Latvia could be considered a deviation from the norm. The rapid increase in the proportion of women in the 13th *Saeima* can be attributed to factors like the election of new political forces and a party representing the leftist values, as well as the increase in women's activity in the labour market.

Keywords: women, politics, society, factors influencing political representation.

Ievads

Sieviešu politisko pārstāvību ietekmējošos faktoros pētnieki visbiežāk iedala trīs grupās – politiskie, sociālekonomiskie un kultūras. Šajā pētījumā padziļināta uzmanība pievērsta kultūras faktoriem, tomēr tiek identificēti arī faktori no citām grupām. Faktora izvēle saistīta ar to, ka gandrīz puse pasaules iedzīvotāju uzskata, ka vīrieši ir labāki politiskie līderi nekā sievietes, bet vidējais sieviešu īpatsvars parlamentos ir aptuveni 25%. Tas vedina domāt, ka sieviešu pārstāvība varētu tikt skaidrota ar zemu sabiedrības atbalstu. Vienlaikus Latvijā, kur sabiedrība ilgstoši politikā labāk redz vīrieti, ar 13. Saeimu noticis straujš sieviešu īpatsvara pieaugums.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai situācija Latvijā iekļaujas pasaules un Eiropas Savienības (ES) tendencēs, un, ja neiekļaujas, identificēt faktorus, kas ietekmē sieviešu īpatsvara pieaugumu Saeimā. Pētījumā izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes – aptaujas un pētījumi par sabiedrības viedokli, kā arī citi dati dažādu sakarību meklēšanai. Darbā izvirzītas četras hipotēzes:

- H1: pasaules kontekstā vērojama korelācija starp sabiedrības viedokli par sievietes vietu politikā un sieviešu īpatsvaru valstu parlamentos;
- H2: ES vērojama korelācija starp sabiedrības viedokli par sievietes vietu politikā un sieviešu īpatsvaru valstu parlamentos;
- H3: Latvijā sabiedrības viedoklis par sievieti politikā nav noteicošais faktors, kas ietekmē sieviešu īpatsvaru Saeimā;
- H4: strauju sieviešu īpatsvara pieaugumu 13. Saeimā nodrošināja jaunu politisko spēku ievēlēšana.

Autores pētnieciskais virziens ir politika un dzimums. Viņa 2019. gadā izstrādāja maģistra darbu “Sieviešu politiskā reprezentācija Latvijā: sistēmisko un kultūras elementu ietekme uz sieviešu pārstāvību parlamentā”. Viens no tā secinājumiem – Latvijā ir tradicionāls priekšstats par dzimumu lomām, sieviete tiek saistīta ar privāto, bet vīrietis ar publisko telpu, kas ir viens no iemesliem, kāpēc sieviešu pārstāvība Saeimā ilgstoši bijusi zema. Sieviešu īpatsvara pieaugums Saeimā 2018. gadā rada jautājumus par sabiedrības viedokļa ietekmi uz sieviešu īpatsvaru parlamentā. Sāktu pētniecību autore turpina arī topošajā doktora disertācijā, kas pēta faktoros, kuri ietekmē sieviešu politisko pārstāvību jaunajās ES dalībvalstīs jeb EU-13.

Pētījums ne tikai dod priekšstatu par sabiedrības viedokļa ietekmi uz sieviešu pārstāvību Saeimā, bet arī analizē rezultātus plašākā kontekstā. Pētījums ir nozīmīgs gan Latvijā, kur sieviešu politiskā pārstāvība ir maz pētīta, gan arī plašākā mērogā, ņemot vērā, ka nav daudz pētījumu, kas pievērstos sabiedrības viedokļa ietekmes un netipisku gadījumu analīzei.

1. Sabiedrības viedokļa ietekme uz sieviešu politisko pārstāvību

Ņemot vērā pastāvošās atšķirības sieviešu politiskajā pārstāvībā pasaulē un ES, kā arī Latvijai netipisko sieviešu īpatsvara pieaugumu 13. Saeimā, šajā nodaļā apskatīta sabiedrības viedokļa ietekme uz sieviešu politisko pārstāvību pasaulē, ES un Latvijā. Korelācijas analīzē tiek meklēta sakarība starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir negatīvs viedoklis par sievieti politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā (vienpalāta/apakšpalāta).

Līdzvērtīga sieviešu īpatsvara nodrošināšana ir nozīmīga, jo līdz ar sieviešu īpatsvara pieaugšanu tiek novērota virkne dažādu uzlabojumu ne tikai parlamenta darbībā un tā prioritātēs, bet arī valstī kopumā. Pētījumos tiek pausts, ka zema sieviešu iesaiste politikā var negatīvi ietekmēt valstu attīstību, ka tikai sievietes var pārstāvēt citu sieviešu intereses [*Eiropas Parlaments 2013: 24*], kā arī tiek minēti daudzi citi argumenti par labu sieviešu politiskās pārstāvības veicināšanai un pētīšanai. Pētnieki nereti arī tādu jautājumu kā bērnu aprūpe, seksualitāte un ģimenes plānošana parādīšanos politiskajā dienaskārtībā saista ar sieviešu skaita palielināšanos politikā [*Leijenaar 2013: 3*].

1.1. Sabiedrības viedoklis un sieviešu īpatsvars pasaules valstu parlamentos

Sieviešu īpatsvars valstu parlamentos 2020. gada augustā ir vidēji 25% [*Parlamentu savienība 2020*]. Saskaņā ar akadēmisko literatūru kritiskā masa, kuru sasniedzot iespējams panākt izmaiņas, ir 30–40% no deputātu skaita [*Beckwith & Cowell-Meyers 2007: 553*], kas nozīmē, ka lielā daļā valstu vidējais sieviešu īpatsvars parlamentos nesasniedz apmēru, kas ļautu sievietēm nodrošināt būtisku ietekmi uz parlamenta darbību.

Sabiedrības viedokļa par sievieti politikā operacionalizēšanai tiek izmantoti Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Dzimumu sociālo normu indeksa dati par 75 valstīm. Viena no indeksa dimensijām ir politika, un tajā izmantoti Pasaules vērtību apsekojuma dati no 2010. līdz 2014. gadam. Indeksā izmantoti divi ar politiku saistīti apgalvojumi. Ja uz apgalvojumu, ka vīrieši ir labāki politiskie līderi nekā sievietes, atbildēts ar “pilnīgi piekrītu” vai “piekrītu”, persona tiek iedalīta grupā ar dzimumu aizspriedumiem. Tāpat respondentiem skalā no 1 līdz 10 jānovērtē, cik būtiski ir, ka sievietēm ir tās pašas tiesības, kas vīriešiem: 1 – “nav būtiski”, bet 10 – “būtiski”. Cilvēki, kuri izvēlējās vērtējumus no 1 līdz 7, tika iedalīti grupā ar dzimumu aizspriedumiem. Dati liecina, ka ap 50% cilvēku uzskata, ka vīrieši ir labāki politiskie līderi nekā sievietes [ANO 2020: 6–9]. Indeksā atspoguļots tādu cilvēku procentuālais apmērs, kuriem ir aizspriedumi pret sievietes vietu politikā.

Autore pētījumā meklēja korelāciju starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir aizspriedumi pret sievieti politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā. Izmantojot programmu “SPSS Statistics”, tika veikta korelācijas analīze. Indekss atspoguļo situāciju no 2010. līdz 2014. gadam, tāpēc arī sieviešu īpatsvars valstu parlamentos atlasīts no šī perioda, proti, 2014. gada janvāra.

1.1. tabula

Korelācijā starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir dzimumu aizspriedumi politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā

		Tādu valsts iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir dzimumu aizspriedumi politikā	Sieviešu īpatsvars valsts parlamentā
Tādu valsts iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir dzimumu aizspriedumi politikā [ANO 2020: 20–21]	Pīrsona korelācija	1	–,511**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	75	74
Sieviešu īpatsvars valsts parlamentā [Parlamentu savienība 2014]	Pīrsona korelācija	–,511**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	74	74

** Korelācija ir nozīmīga 0,01 līmenī (2-tailed).

Kā redzams 1.1. tabulā, starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir dzimumu aizspriedumi politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā ir vērojama negatīva korelācija – jo augstāki dzimumu aizspriedumi politikā, jo zemāks ir sieviešu īpatsvars politikā. Korelācija ir vidēji cieša un statistiski nozīmīga. Tāpēc secināms, ka apstiprinājusies viena no hipotēzēm, proti, pasaules kontekstā vērojama korelācija starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir negatīvs viedoklis par sievietes vietu politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā.

1.2. Sabiedrības viedoklis par sievieti politikā un sieviešu īpatsvars ES dalībvalstu parlamentos

ES dalībvalstīs vērojams vidēji augstāks sieviešu īpatsvars parlamentos nekā daudzviet citur pasaulē. 2020. gada augustā sieviešu īpatsvars dalībvalstu parlamentos ir vidēji 30,2% [*Parlamentu savienība 2020*]. Vienlaikus jānorāda, ka sieviešu politiskā pārstāvība dalībvalstīs ir atšķirīga, tāpēc šajā valstu grupā iespējams meklēt korelāciju starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir negatīvs viedoklis par sievieti politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā.

Sabiedrības viedokļa par sievieti politikā operacionalizēšanai izmantoti Eirobarometra “Dzimumu līdztiesība 2017” dati, kas iegūti 2017. gada jūnijā. Korelācijas analīzei lietots aptaujas apgalvojums “sievietēm nav nepieciešamo īpašību un prasmju, lai atrastos atbildīgos amatos politikā”. Aptaujā respondenti varēja izvēlēties atbildes “pilnīgi piekrītu”, “sliecos piekrist”, “sliecos nepiekrist”, “pilnīgi nepiekřītu” vai “nezinu”. Korelācijas aprēķinam tika izmantots iedzīvotāju, kuri izvēlējušies atbildes “pilnīgi piekrītu” vai “sliecos piekřīst”, procentuālais apmērs [*Eiropas Komisija 2017: 14*]. Analīzei izmantots sieviešu īpatsvars valstu parlamentos 2018. gada janvārī.

Kā redzams 1.2. tabulā, starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuri piekrīt, ka sievietēm nav nepieciešamo īpašību un prasmju, lai atrastos atbildīgos amatos politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā vērojama negatīva korelācija – jo vairāk iedzīvotāju sliecas piekřīst apgalvojumam, jo zemāks ir sieviešu īpatsvars parlamentā. Korelācija ir vidēji cieša un statistiski nozīmīga. Tādējādi apstiprinājusies darbā izvirzītā hipotēze, ka ES vērojama korelācija starp sabiedrības viedokli par sievietes vietu politikā un sieviešu īpatsvaru valstu parlamentos.

Korelācija starp tādu valsts iedzīvotāju īpatsvaru, kuri piekrīt, ka sievietēm nav nepieciešamo īpašību un prasmju, lai atrastos atbildīgos amatos politikā, un sieviešu īpatsvaru valsts parlamentā

		Tādu valsts iedzīvotāju īpatsvars, kuri piekrīt apgalvojumam	Sieviešu īpatsvars valsts parlamentā
Tādu valsts iedzīvotāju īpatsvars, kuri piekrīt apgalvojumam [Eiropas Komisija 2017: 14]	Pīrsona korelācija	1	-,677**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	28	28
Sieviešu īpatsvars valsts parlamentā [Parlamentu savienība 2018]	Pīrsona korelācija	-,677**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	28	28

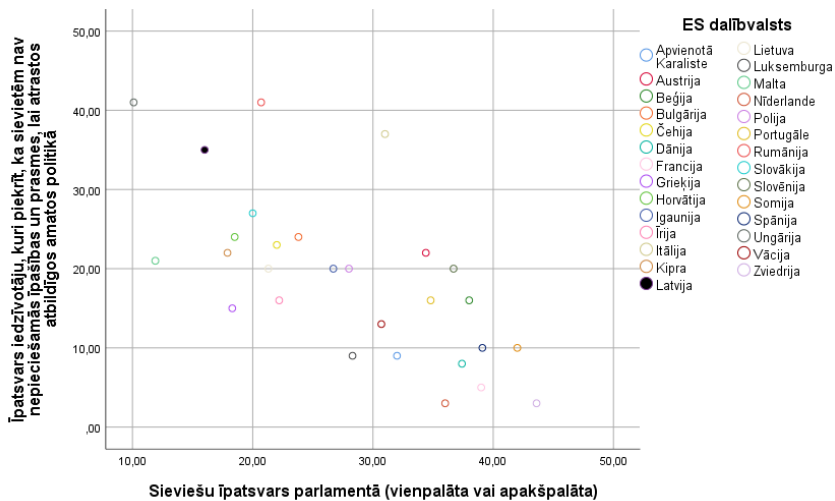
** Korelācija ir nozīmīga 0,01 līmenī (2-tailed).

1.3. Sabiedrības viedoklis par sievieti politikā un sieviešu īpatsvars Saeimā

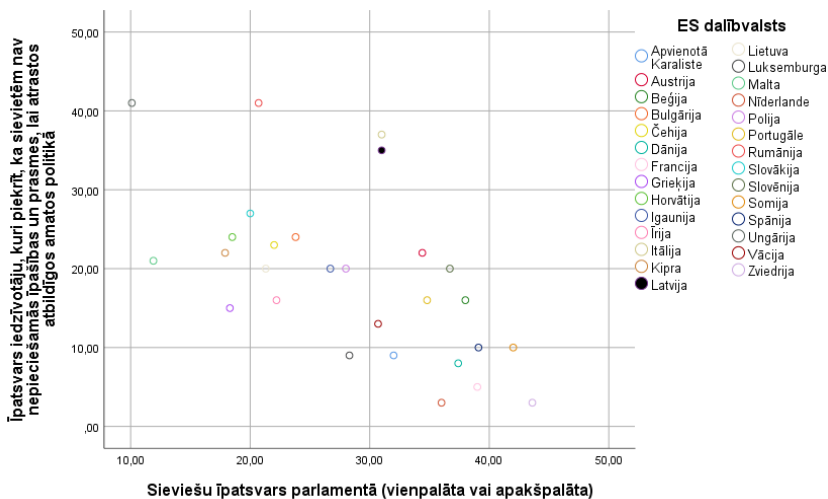
Pasaules un ES kontekstā vērojama vidēji cieša korelācija starp sabiedrības viedokli par sievieti politikā un sieviešu īpatsvaru parlamentos, tāpēc šajā apakšnodaļā analizēta situācija Latvijā. Eiroparometra pētījuma “Dzimumu līdztiesība 2017” dati parāda, ka Latvija ir salīdzināšanas vērtā. Latvija ar 16% sieviešu īpatsvaru 2018. gada janvārī iekļaujas kopējā ES tendencē (sk. 1.1. att.).

Vienlaikus, apskatot datus par 31% īpatsvaru sieviešu Saeimā, kas tika sasniegts līdz ar 13. Saeimas vēlēšanām [CSP 2019], Latvijas gadījums kļūvis par novirzi (sk. 1.2. att.). Eiroparometra aptauja veikta 2017. gada vidū, bet 13. Saeima darbu sāka 2018. gada novembrī.

Ņemot vērā iepriekš minēto, sieviešu īpatsvara pieaugums, visticamāk, nav saistīts ar straujām sabiedriskās domas izmaiņām. Tāpēc var secināt, ka apstiprinājusies hipotēze – Latvijā sabiedrības viedoklis par sievieti politikā nav noteicošais faktors, kas ietekmē sieviešu īpatsvaru Saeimā.

1.1. att. Izklīdes grafiks, kurā sieviešu īpatsvars Saeimā ir 16%¹

1.2. att. Izklīdes grafiks, kurā sieviešu īpatsvars Saeimā ir 31%²

¹ ES_ziņojums+siev.īp_LV16

² ES_ziņojums+siev.īp_LV31

2. Sieviešu īpatsvara pieaugums 13. Saeimā. Pieaugumu ietekmējošie faktori

13. Saeimā no 100 deputātiem 31 ir sieviete [CSP 2019], un tas ir lielākais sieviešu īpatsvars Saeimas vēsturē. Tā kā Saeimā sieviešu īpatsvars ilgstoši bijis ap 20%, svarīgi saprast, kādi faktori ietekmējuši šo pieaugumu. Straujš sieviešu īpatsvara pieaugums par apmēram 10 procentpunktiem ir reta parādība, īpaši jaunajās ES dalībvalstīs, kur tikai divās valstīs – Latvijā un Slovēnijā – sieviešu īpatsvars jebkad sasniedzis 30% apmēru. Straujas izmaiņas mēdz notikt, ja valsts ievieš kādus papildu mehānismus sieviešu pārstāvības veicināšanai, tomēr Latvijas gadījumā papildu pasākumi netika ieviesti. Šo iemeslu dēļ Latvijas gadījuma analīze ir nozīmīga. Faktoru, kas saskaņā ar pētījumiem ietekmē sieviešu politisko pārstāvību, ir daudz, tomēr to loku iespējams sašaurināt. Pētījumā atlasīti faktori, kas var pozitīvi ietekmēt sieviešu īpatsvaru parlamentā un varētu būt mainījušies četru gadu laikā.

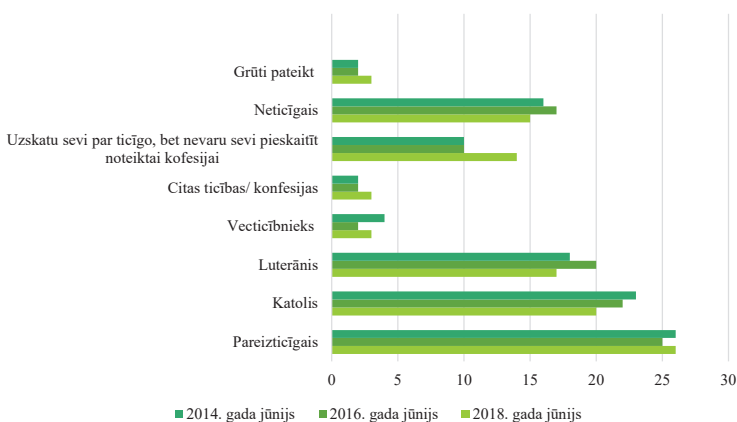
2.1. Sabiedrības viedokļa maiņa

Kaut gan teorētiski strauja sabiedrības viedokļa maiņa ir iespējama, tomēr Latvijas sabiedriskās domas aptaujas un pētījumi rāda, ka, visticamāk, tas nav Latvijas gadījums. 12. Saeima tika ievēlēta 2014. gadā, un ap to laiku 61,3% iedzīvotāju piekrita tam, ka vīrieši kopumā veiksmīgāk darbojas politikā nekā sievietes [Latvijas Fakti 2014: 32]. Šajā sasaukumā tika ievēlētas 19 sievietes [CSP 2019]. 8. Saeimā tika ievēlētas 18 sievietes [CSP 2019], un neilgi pirms tam arī 2001. gada pētījumā iegūtie rezultāti bija līdzīgi – 61,7% dalībnieku norādīja, ka kopumā vīrieši veiksmīgāk darbojas politikā nekā sievietes [Providus 2001: 207]. Kaut arī nav tapis līdzīgs pētījums ap 2018. gadu, autores rīcībā ir pētījumu kompānijas “Norstat Latvija” reprezentatīva iedzīvotāju aptauja, kura veikta 2019. gada martā un kurā piedalījās 1000 respondentu no Latvijas vecumā no 18 līdz 74 gadiem. Tā apliecina, ka 60% Latvijas sabiedrības ap 13. Saeimas ievēlēšanas laiku uzskatīja, ka vīrieši ir veiksmīgāki līderi. Aptaujas rezultāti apliecina, ka sabiedrības viedoklis par sievieti politikā četru gadu laikā, visticamāk, nav būtiski mainījies, tas vēlreiz apstiprina trešo hipotēzi.

2.2. Reliģijas ietekme

Saskaņā ar pētījumiem reliģijai ir nozīmīga ietekme uz sieviešu politisko pārstāvību. Valstīs, kurās izplatītas reliģijas un kurās iestājas par tradicionālām dzimumu lomām, ir zemāks sieviešu īpatsvars parlamentos [Kenworthy & Malami 1999].

Kā var vērot 2.1. attēlā, izmaiņas saistībā ar sabiedrības reliģiozitāti kopš 2014. gada ir nelielas. Kaut arī katoļticīgo vidū redzams samazinājums, tas ir neliels, turklāt dati rāda, ka kopumā neticīgo skaits ir samazinājies. Dati nerada priekšstatu par būtiskām izmaiņām, tāpēc, visticamāk, šīs izmaiņas nav būtiski ietekmējušas sieviešu īpatsvara pieaugumu Saeimā.

2.1. att. **Atbildes uz SKDS jautājumu “Pie kuras ticības Jūs sevi pieskaitāt?”³**
[E-baznīca 2018]

2.3. Politisko spēku pastāvēšanas ilgums

Par ietekmējošu faktoru pētnieki uzskata partijas pastāvēšanas ilgumu. Jaunas partijas ir ieinteresētas mudināt sievietes iesaistīties, jo biežāk iestājas par līdztiesību un lielāku iekšējo demokrātiju, kā arī nebaidās no konkurences, turklāt jaunas partijas vairāk cīnoties par balsīm un tādējādi ir ieinteresētas piesaistīt sieviešu elektorātu [Caul 1999: 4].

³ Jautājums tika uzdots reizi divos gados nejauci izvēlētiem 1000 iedzīvotājiem vecumā no 18 līdz 74 gadiem.

**Salīdzinājums starp ievēlēto sieviešu īpatsvaru
jaunajās un ilgāk pastāvējušajās partijās**

	JKP	Attīstībai/ Par!	KPV LV	Saskaņa	NA	JV	ZZS
Sieviešu īpatsvars ievēlēto deputātu vidū	37,5%	38,5%	37,5%	21,7%	38,5%	12,5%	27,3%

Kā var novērot 2.1. tabulā, pirmo reizi Saeimā iekļuvušajos politiskajos spēkos ir ievērojami vairāk sieviešu nekā tajos, kuri ievēlēti iepriekš. Aprēķini liecina – spēkos, kuri pirmo reizi iekļuva Saeimā, no visiem ievēlētajiem deputātiem 37,7% ir sievietes, savukārt partijās, kuras iepriekš ievēlētas parlamentā, – 25,5%.

2.4. Politisko spēku vērtības

Par vēl vienu pozitīvi ietekmējošu faktoru mēdz uzskatīt kreisā spārna partijas, no kurām tiek sagaidīti centieni samazināt dzimumu nevienlīdzību, tāpēc tās ir ieinteresētas nominēt sievietes. Pētījumi rāda – jo lielāka parlamenta vietu proporcija, kuras ieņem kreisā spārna partijas, jo vairāk vietu likumdevējā iegūst sievietes [Kenworthy & Malami 1999: 238].

Kreisās vērtības pārstāvošu politisko spēku vietas 12. un 13. Saeimā

	12. Saeima	13. Saeima
Kreisās vērtības pārstāvošu politisko spēku vietas Saeimā [<i>Manifesto Project 2020</i>]	17	46
Noteiktas kreisās vērtības pārstāvošu politisko spēku vietas Saeimā	0	13

Latvijā dalījums starp kreisā un labējā spārna partijām nav izteikts, vienlaikus no partiju programmās minētajām pozīcijām iespējams secināt, kurus – kreisā vai labējā spārna – jautājumus tā pārstāv vairāk. Projektā “Manifesto” tiek analizētas partiju programmas, lai iegūtu dažādus

datu, tostarp izveidotu RILE (*Right-Left*) indeksu, kurā 100 nozīmē, ka partija norāda tikai kreisā spārna jautājumus, bet +100 – labējā spārna jautājumus. Saskaņā ar šo indeksu 12. Saeimā negatīvu rezultātu saņēma viens politiskais spēks – Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (-1,667), un rezultātā saskaņā ar šo teorētisko ietvaru kreisās vērtības pārstāvošs politiskais spēks ieguva 17 vietas. Tīkmēr 13. Saeimā negatīvu rezultātu ieguva trīs politiskie spēki: partiju apvienība “Attīstībai/Par!” (-16,667), politiskā apvienība “Zaļo un Zemnieku savienība” (-5,263) un partija “Saskaņa” (-9,859), kopā iegūstot 46 vietas (sk. 2.2. tab.).

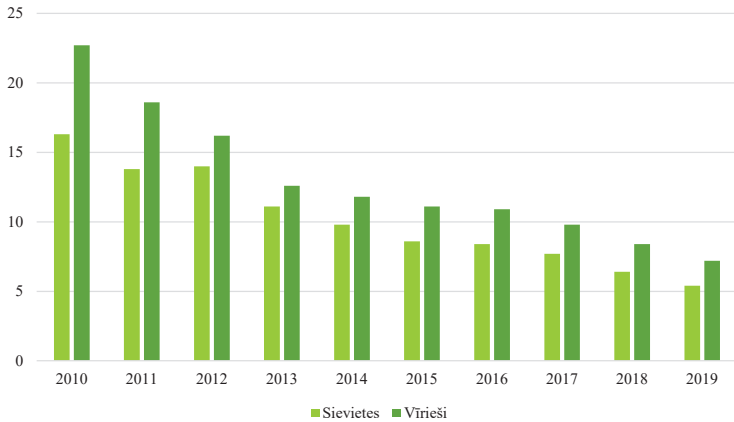
Akadēmiskajā literatūrā pausts, ka sieviešu īpatsvaru mazāk ietekmē “vecās” kreisā spārna partijas, pie kurām Latvijā varētu skaitīt Latvijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju, bet vairāk – “jaunās” kreisā spārna partijas [*Caul 1999: 3*], proti, partijas, kuras iestājas par vides kvalitāti, alternatīviem dzīvesveidiem, minoritāšu tiesībām, līdzdalību un sociālo vienlīdzību [*Dalton 1986: 153*]. Tādējādi par kreisajam spārnam tuvāko 12. un 13. Saeimā var uzskatīt 2018. gadā tapušo partiju apvienību “Attīstībai/Par!”, kas ieguva 13 vietas, no kurām 7 ieņēma sievietes.

Abos analizētajos gadījumos gan var secināt, ka 13. Saeimā ir bijis vairāk vietu, kuras ieguvušas partijas, kas pārstāv kreisās vērtības. Tas nozīmē, ka šis faktors varētu būt būtisks sieviešu īpatsvara pieaugumam 13. Saeimā.

2.5. Sieviešu aktivitāte darba tirgū

Sieviešu aktivitātei darba tirgū arī vērojamas pozitīvas attiecības ar sieviešu politisko pārstāvību. Politikas pētniece Vilma Rūla savos pētījumos atklāja, ka tādu sieviešu īpatsvars, kuras strādā, pozitīvi korelē ar sieviešu īpatsvaru parlamentā [*Rule 1987*].

Kā var vērot 2.2. attēlā, sieviešu bezdarbs ik gadu samazinās, turklāt 2014. un 2018. gadā, kad tika ievēlēta 12. un 13. Saeima, sieviešu bezdarbs no 9,8% samazinājās līdz 6,4%. Sieviešu bezdarbs jau gadiem pakāpeniski samazinās, tomēr sieviešu īpatsvars parlamentā pakāpeniski nepalielinās. Iespējams, bezdarba līmeņa samazinājumam sieviešu vidū ir nozīme, tomēr būtu grūti apgalvot, ka tas bijis faktors ar būtisku ietekmi uz sieviešu īpatsvaru Saeimā.

2.2. att. **Sieviešu un vīriešu bezdarba līmenis no 2010. līdz 2019. gadam**
[CSP 2019]

2.6. Sieviešu īpatsvars vadošos amatos

Par nozīmīgu sociālekonomisku faktoru tiek uzskatīts sieviešu īpatsvars vadošos amatos. Pētījumā par sieviešu politisko pārstāvību 27 ES dalībvalstīs atklājies, ka sieviešu iespējas tikt izvēlētam par kandidātēm palielinās saskaņā ar sievietes profesionālo statusu [Stockemer 2007: 487].

Latvijā kopš 2008. gada sieviešu īpatsvars lielāko uzņēmumu valdēs palielinās. 2018. gadā tas bija 15,8%, 2014. gada sākumā – 31,4%, bet 2018. gada sākumā – 30,1% [EIGE 2020]. Kopumā izmaiņas kopš 2008. gada bijušas straujas, un, iespējams, tās ietekmējušas arī 13. Saeimas vēlēšanu rezultātus. Pagaidām nav skaidrs, kādam periodam jāpriet, lai sieviešu īpatsvara vadošos amatos rezultāti atspoguļotos arī likumdevējā ievēlēto sieviešu īpatsvarā. Nevar gan noliegt, ka arī tas, vis ticamāk, ir ietekmējis sieviešu īpatsvara pieaugumu 13. Saeimā.

2.7. Citi sieviešu politisko pārstāvību ietekmējošie faktori

Svarīgi norādīt, ka šajā pētījumā analizēti autores atlasīti faktori, kuri varētu būt ietekmējuši sieviešu īpatsvara pieaugumu 13. Saeimā. Vienlaikus nozīmīgi ir arī citi faktori, kuru ietekmi būtu nepieciešams pārbaudīt turpmākajos pētījumos, tādējādi identificējot gan ietekmējošus faktorus,

2.3. att. Sieviešu īpatsvars lielāko uzņēmumu valdēs no 2003. līdz 2019. gadam [EIGE 2020]

gan arī faktoros, kuri nav būtiski ietekmējuši sieviešu politisko pārstāvību 13. Saeimā (sk. 2.2. tab.).

2.3. tabula

Literatūrā minētie faktori, kuri vēl varētu būt ietekmējuši sieviešu politisko pārstāvību

Politiskie faktori	Sociālekonomiskie faktori	Kultūras faktori
<ul style="list-style-type: none"> - Vēlēšanu kampaņu izdevumi [Tremblay 2007] - Valsts demokrātijas līmenis [Paxton 1997] 	<ul style="list-style-type: none"> - Sieviešu ar augstāko izglītību īpatsvars [Rule 1987] - Sieviešu īpatsvars tādās profesijās kā advokāts, pedagogs, žurnālists un uzņēmējs [Norris 1996] - Kustību par sieviešu tiesībām skaits un spēks [Staudt 1996] - Ekonomiskās attīstības līmenis [Tremblay 2007] - Publisko izdevumu apmērs veselības aprūpē un izglītībā [Tremblay 2007] 	<ul style="list-style-type: none"> - Cilvēku attīstības līmenis [Tremblay 2007] - Likumu, kas saistīti ar dzimumu līdztiesību, pilnveidošana [Kenworthy & Malami 1999]

Secinājumi

Pētījumā izdevies sasniegt tā mērķi – secināts, ka pasaules un ES kontekstā ir korelācija starp tādu iedzīvotāju īpatsvaru, kuriem ir negatīvs viedoklis par sievieti politikā, un sieviešu īpatsvaru parlamentos. Tikmēr Latvijas gadījumu var dēvēt par novirzi no šīs normas. Pētījumā apstiprinātas trīs hipotēzes (H1, H2 un H3), bet viena (H4) apstiprināta daļēji. Secināts, ka sieviešu īpatsvara pieaugumu 13. Saeimā nodrošināja ne tikai jaunu politisko spēku ievēlēšana, bet arī kreisās vērtības pārstāvoša politiska spēka ievēlēšana un sieviešu aktivitātes darba tirgū pieaugums. Sieviešu īpatsvara pieaugumu, visticamāk, ietekmējuši arī citi faktori, jo sieviešu politisko pārstāvību iespaido dažādu faktoru kopums. Pētījumā identificēti, iespējams, būtiskākie no tiem. Vienlaikus par pētījuma rezultātiem būs iespējams pārliecināties pēc 14. Saeimas ievēlēšanas, jo par ietekmējošākajiem faktoriem atzīta jaunu partiju ievēlēšana un kreisās vērtības pārstāvošu politisko spēku vietu īpatsvars. Šie faktori varētu būt apskatāmi arī turpmāk.

Latvijas gadījuma izpēte būs nozīmīga turpmākiem pētījumiem, jo patlaban sieviešu politiskās pārstāvības rādītāji Latvijā būtiski atšķiras no pārējo ES jauno dalībvalstu rādītājiem un pietuvojas ilgstošo demokrātisko valstu līmenim. Latvijas salīdzināšana ar citām valstīm var palīdzēt nošķirt vairāk vai mazāk ietekmējošus faktoros, kā arī rast dziļāku izpratni par faktoriem, kas nosaka sieviešu politisko aktivitāti valstī.

Pētījuma rezultātā kļuvis skaidrs, ka faktori, kuri ietekmē sieviešu politisko pārstāvību, mēdz atšķirties dažādās valstu grupās vai individuālās valstīs. Pētījumā arī atklājies, ka Latvijas gadījumā nozīmīgākā bijusi politikas faktoru grupa, kas apstiprina pētījumos bieži pieminēto partiju lomu sieviešu politiskās pārstāvības veicināšanā. Tas gan rada jautājumus par citu politisko faktoru, piemēram, sieviešu īpatsvara partiju valdēs, ietekmi. Faktoru analīze ir vissekmīgāk īstenojama ar pēc iespējas plašāku datu analīzi, kuras rezultātā apskatāmās valstis, kurās vērojami netipiski gadījumi, varētu dot pienesumu dažādu faktoru nozīmes atlasē. Tā savukārt ir būtiska, lai saprastu, kādiem apstākļiem jābūt valstī, lai sieviešu īpatsvars mainītos “dabiski”, nevis dažādu papildu mehānismu ieviešanas rezultātā. Papildu mehānismu, piemēram, kvotu, ieviešana pētījumos bieži tiek atzīta par efektīvāko veidu, kā strauji palielināt sieviešu īpatsvaru politikā.

Vienlaikus virknē valstu, tostarp Latvijā, papildu mehānismu ieviešana rada negatīvu rezonansi gan sabiedrībā, gan politikos.

Turpmāk būs svarīgi pētīt, vai sieviešu īpatsvara pieaugums ir nodrošinājies arī izmaiņas Latvijas parlamenta darbībā un tā pieņemtajos lēmumos. Latvijas parlamentā 2018. gadā sievietes sasniedza kritisko masu. Kritiskās masas teorija paredz, ka tikai vērā ņemama sieviešu īpatsvara sasniegšana ļauj sievietēm nodrošināt sev draudzīgas politikas izmaiņas un ietekmēt kolēģus vīriešus, pieņemt un atbalstīt likumdošanu, kurā tiek nodrošināta sievietēm nozīmīgu jautājumu risināšana [Childs & Krook 2008]. Turpmāk būtu svarīgi pētīt, vai kritiskās masas teorija apstiprinās arī 13. Saeimas gadījumā, proti, vai sieviešu īpatsvara pieaugums līdz apmēram 30% ir nodrošinājis plašāku sieviešu interešu pārstāvību Latvijas parlamenta darba kārtībā. Šāds pētījums būtu nozīmīgs ieguldījums sieviešu politiskās pārstāvības pētīšanā vairāku iemeslu dēļ: 1) pētniecības un politikas vidē pastāv atšķirīgas nostājas par palielināta sieviešu īpatsvara nozīmi; 2) straujš sieviešu īpatsvara pieaugums par desmit procentpunktiem nav bieža parādība, turklāt tas ir vēl retāks notikums bez papildu mehānismu ieviešanas; 3) tikai divās no 13 jaunajām ES valstīm sieviešu īpatsvars parlamentā jebkad ir sasniedzis 30%.

Izmantotā literatūra

1. ANO. (2020). *Human Development Perspectives: Tackling Social norms – a game changer for gender inequalities*. Pieejams: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hd_perspectives_gsni.pdf?fbclid=IwAR0VeU21x31aIH8BAT-15sE%20mj-RckwbaCspDwAaq-QJI_xeVRp4ytwl3fVcc%201.%20lpp (skatīts 05.09.2020.)
2. Antanoviča, A. (2019). *Sieviešu politiskā reprezentācija Latvijā: sistēmisko un kultūras elementu ietekme uz sieviešu pārstāvību parlamentā*. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/47996> (skatīts 04.10.2020.)
3. Beckwith, K., & Cowell-Meyers, K. (2007). Sheer Numbers: Critical Representation Thresholds and Women's Political Representation. In: *Perspectives on Politics*, No. 5 (3), pp. 553-565. Doi: 10.1017/S153759270707154X
4. Caul, M. (1999). Women's representation in parliament: The role of political parties. In: *Party politics*, No. 5 (1), pp. 79-98. Pieejams: <https://escholarship.org/content/qt60q2s39p/qt60q2s39p.pdf>

5. Childs, S. & Krook, M. L. (2008). Critical mass theory and women's political representation. In: *Political studies*, 56 (3), 725-736. Doi: 10.1111/j.1467-9248.2007.00712.x
6. CSP. (2019). Nodarbinātība un darba samaksa. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/dzimumu-lidztiesiba/nodarbinatiba-un-darba-samaksa>
7. CSP. (2019). Sieviešu īpatsvars Saeimas deputātu vidū. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-raditaji/meklet-tema/343-sieviesu-ipatsvars-saeimas-deputatu-vidu> (skatīts 5.09.2020.)
8. Dalton, R. (1986). *Citizen Politics*. Chatham, NJ: Chatham House Publications.
9. E-baznīca. (2018). Pārsteidzošs konfesionālās piederības sadalījums Latvijā. Pieejams: <https://www.ebaznica.lv/parsteidzoss-konfesionalas-piederibas-sadalijums-latvija-88915/> (skatīts 07.10.2020.)
10. EIGE. (2020). Largest listed companies: presidents, board members and employee representatives. Pieejams: https://eige.europa.eu/gender-ta-tistics/dgs/indicator/wmidm_bus_bus__wmid_comp_compbm (skatīts 05.10.2020.)
11. Eiropas Parlaments. (2013). *Women in Decision-making: The Role of the New Media for Increased Political Participation*. Belgium: European Parliament.
12. Eiropas Komisija. (2017). Special Eurobarometer 465. Pieejams: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2154_87_4_465_ENG/resource/6f1bfbd-b-e015-4068-8e8a-f022a23c9497
13. Kenworthy, L., & Malami, M. (1999). Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis. In: *Social Forces*, No. 78 (1), pp. 235-268. Doi.org/10.1093/sf/78.1.235
14. Latvijas Fakti. (2014). Attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem sabiedrībā. Pieejams: https://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/progress-lidzt/Dzimumu_lidztiesiba_Rezultatu_ataskaite_09.2014.pdf (skatīts 04.10.2020.)
15. Leijenaar, M. (2013). *Political Empowerment of Women: The Netherlands and Other Countries*. Berlin: Springer.
16. Manifesto Project. (2020). Manifesto Project Dataset (version 2020a). Pieejams: https://manifesto-project.wzb.eu/down/data/2020a/datasets/MP_Dataset_MPDS2020a.xlsx (skatīts 15.11. 2020.)
17. Norris, P. (1996) Legislative Recruitment. In: *Comparing Democracies*, edited by Lawrence LeDuc, Richard G. Niemi, and Pippa Norris Sage, pp. 184-215.

18. Parlamentu savienība. (2014). Women in national parliaments. Pieejams: <http://archive.ipu.org/wmn-e/arc/classif010114.htm> (skatīts 12.09.2020.)
19. Parlamentu savienība. (2020). Global and regional averages of women in national parliaments. Pieejams: <https://data.ipu.org/women-averages?month=8&year=2020> (skatīts 05.09.2020.)
20. Paxton, P. (1997). Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis. In: *Social Science Research*, No. 26, pp. 442-464.
21. Providus. (2001). Iedzīvotāju izpratne un attieksme pret dzimumu līdztiesības jautājumiem. Pieejams: http://providus.lv/article_files/1507/original/izpr_dzim_kvan3.pdf?1331731063 (skatīts 04.10.2020.)
22. Rule, W. (1987). Electoral Systems, Contextual Factors and Women's Opportunity for Election to Parliament in Twenty-Three Democracies. In: *Western Political Quarterly*, No. 40, pp. 477-498. Doi.org/10.1177/106591298704000307
23. Staudt, K. (1996). Political Representation: Engendering Politics. In: *Background Papers for the Human Development Report 1995*. New York: United Nations Development Programme, pp. 21-70.
24. Stockemer, D. (2007). Why are there differences in the political representation of women in the 27 countries of the European union? In: *Perspectives on European Politics and Society*, No. 8 (4), pp. 476-493. Doi: 10.1080/15705850701640884
25. Tremblay, M. (2007). Democracy, representation, and women: A comparative analysis. In: *Democratization*, No. 14 (4). Doi.org/10.1080/13510340701398261